

Prvá učebnica geografie pre rusko-slovenské sekcie bilingválnych a slovanských gymnázií v ruskom jazyku

IERMACHKOVA, O. – MATUŠKOVÁ, E.: *География. 3 класс*. Brno: Tribun EU 2020. 224 s. ISBN 978-80-263-1587-2

Zina Špačeková

Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
spacekova1@ucm.sk

Nevyhnutnosť vytvárania nových učebníc, ktoré by zodpovedali súčasným potrebám študentov a zároveň by korešpondovali s aktuálnym svetovým dňaním, býva neraz podmienená ich nedostatkom. Aj to je jeden z dôvodov, prečo bola Katedra rusistiky Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave oslovená rusko-slovenskými sekciami bilingválnych a slovanských gymnázií na Slovensku so žiadosťou o vytvorenie série dvanástich učebníc z predmetov geografia (3 učebnice), dejepis (3 učebnice) a občianska výchova (6 učebníc) v ruskom jazyku. V rámci projektu KEGA č. 021UCM-4/2020 s názvom *Tvorba učebníc pre rusko-slovenské sekcie bilingválnych a slovanských gymnázií* bolo Katedre rusistiky umožnené vytvoriť prvých päť učebníc, medzi ktorými je aj učebnica *География. 3 класс* (Geografia. 3. ročník). Je to prvá učebnica z tejto série a zároveň jediná učebnica geografie v ruskom jazyku pre tretí ročník bilingválnych a slovanských gymnázií na Slovensku. Ide teda o jedinečný projekt v rámci Slovenska, ktorý má za cieľ saturovať deficit absentujúcich ucelených a metodologicky prepracovaných učebníc pre vyššie spomenuté predmety tak, aby reflektovali vzdelávací štandard Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a vyhovovali moderným trendom a potrebám študentov aj pedagógov.

Do spomínaného projektu sú okrem členov Katedry rusistiky Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave zapojení aj kolegovia – rusisti z Inštitútu rusistiky Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove a tiež pedagógovia rusko-slovenských sekcií bilingválnych a slovanských gymnázií, ktorých priamy kontakt so študentmi prispieva ku skvalitneniu uvedených publikácií, pretože disponujú bohatými skúsenosťami i poznatkami o primárnych potrebách študentov a pedagógov v rámci gymnaziálnej výučby. Spolupráca s gymnaziálnymi kolegami je v projekte nastavená tak, aby bolo možné čiastkové cvičenia, úlohy a zadania v procese koncipovania každej učebnice testovať na hodinách daného predmetu a zistiť ich (ne)vhodnosť, zrozumiteľnosť i efektívnosť.

Autorkami učebnice *География. 3 класс* (Geografia. 3. ročník) sú lingvistka a vysokoškolská pedagogička, pôsobiaca na Katedre rusistiky FF UCM v Trnave, Olga Iermachkova, ktorá je zároveň nositeľkou ruského jazyka, a učiteľka geografie v ruskom jazyku a súčasne zástupkyňa riaditeľky Gymnázia vo Vrábľoch s rusko-slovenskou sekciovou Eliška Matušková. Prínos tejto spolupráce vysokoškolského a gymnaziálneho prostredia teda spočíva okrem iného aj vo vysokej odbornej i jazykovej úrovni vypracovania danej učebnice a tiež v dôkladnom prepojení teórie a praxe.

Základ publikácie, ako je už zo samotného názvu zrejme, tvorí materiál zaoberajúci sa problematikou prírodných, hospodárskych a spoločenských pomerov v rôznych regiónoch a oblastiach Zeme. Učebnica je pritom koncipovaná tak, aby študentom priblížila jednotlivé kontinenty ako z pohľadu teritoriálneho, tak aj historického, ekonomického či kultúrneho vývoja. Študent tak získava komplexné a objektívne informácie, kreuje svoje predstavy a nadobúda všeobecný prehľad o živote na Zemi.

Vzhľadom na to, že učebnica je primárne určená pre tretí ročník bilingválnych gymnázií s rusko-slovenskou sekciovou, jej cieľom je predovšetkým formovať vedomosti slovenských

študentov v oblasti hospodárstva, demografie či geografickej polohy krajín v jednotlivých regiónoch v cudzom jazyku a rozvíjať ich intelekt i jazykové a komunikačné schopnosti tak, aby zodpovedali vzdelávacím štandardom MŠVVaŠ SR. Konkrétny postup pri zostavovaní tejto učebnice spoluautorka Iermachkova opisuje v štúdiu *O sostavlenii učebnika po geografii dlja 3 klassa ruskko-slovackich sekcij bilingvalnych gimnazij* (Iermachkova, 2020). V nej rozdelila prácu nad učebnicou na tri etapy. Prvá etapa pozostávala zo zberu a analýzy už existujúcich slovenských a ruských učebníc geografie, spomedzi ktorých možno spomenúť napríklad učebnicu *Geografia pre 3. ročník gymnázií* L. Tolmáčiho, V. Lauka, D. Gurňáka a F. Križana (2012) alebo učebnicu *Istoričeskaja geografija mira* ruského autora V. P. Maksakovského (1997). Práca v rámci druhej etapy spočívala najmä v excerpcii materiálov, vymedzovaní jednotlivých štruktúr tematických celkov a vypracovaní úloh či zadaní, ktorými jednotlivé celky disponujú. Posledná, tretia etapa predstavovala formálne úpravy, jazykovú korektúru a redakčné práce na finálnej verzii učebnice (Iermachkova, 2020, s. 82). O skúsenostiach a komplikáciách spojených s výučbou ruského jazyka v slovenskom prostredí spoluautorka Iermachkova píše v článku *Trudnosti pri obučenii ruskomu jazyku v slovackom vuze* (Iermachkova, 2020). V tomto článku vymedzila ťažkosti spojené s výučbou ruského jazyka na niekoľkých úrovniach, a to fonetickej, lexikálnej či morfolologickej. Na konkrétnych príkladoch poukázala na najčastejšie chyby pri výučbe takého blízkeho jazyka, akým je ruština, u slovenských študentov.

Učebnica geografie obsahuje deväť tematických celkov z humánnej a regionálnej geografie svetadielov, ako sú demografia, svetové hospodárstvo, Európa, Ázia, Afrika, Severná Amerika, Južná Amerika, Austrália a Oceánia, Antarktída, ktoré sa ďalej členia na čiastkové témy. V učebnici je tak obsiahnutá aj problematika týkajúca sa poľnohospodárstva, nerastných surovín, politického zriadenia štátov a náboženstva, ktoré ovplyvňujú kultúru a život v jednotlivých regiónoch. Každý celok je pritom okrem základných informácií doplnený aj o rôzne zaujímavé rubriky, akými sú napríklad: *Это интересно*, *Историческая справка*, *Запомни!*, *Повтору!*, vďaka ktorým si študenti môžu osvojiť nielen nové vedomosti, ale aj gramatické pravidlá ruského jazyka, a vyhnúť sa tak omylom v komunikácii. Túto zážitkovú funkciu učebnice považujeme za veľmi prítlačlivú, pretože napomáha vyučujúcemu vzbudiť u študentov záujem spoznávať nové kultúry, a rozširovať si tak svoje poznatky. Učebnica disponuje prehľadnou štruktúrou a poskytuje všetky dôležité informácie, ktoré by mal študent v danom ročníku ovládať. Každá téma je pritom zostavená tak, aby sa študenti najprv oboznámili so slovnou zásobou (vrátane správnych miest prízvukov v ruských slovách), príznačnou pre danú tému, potom s ústredným textom lekcie, zahrňujúcim dôležité informácie o preberanom učive, a tiež krátkym medailónom, obsahujúcim základné informácie o krajinách, ako sú hlavné mesto, rozloha, mena, počet obyvateľov, forma vlády, štátne zriadenie, veľké mestá danej krajiny. Na konci každej témy sú otázky a úlohy. Preberané učivo tak pozostáva nielen z problematiky, ktorej sa svojím obsahom dotýka, ale aj zo slovnej zásoby, doplnujúcich úloh a otázok, prostredníctvom ktorých si vyučujúci môže overiť, do akej miery si študenti osvojili nové poznatky. Za inovatívnu stránku učebnice považujeme predovšetkým snahu prinútiť študentov komunikovať o problematike v cudzom jazyku, pričom ako záchytné body pre nich môžu slúžiť práve doplnujúce otázky ku každej téme. Tie sú položené tak, aby študentov podnietili k novej diskusii.

Táto učebná pomôcka teda nielenže rozvíja kognitívne schopnosti žiakov, ale ich aj povzbudzuje pri vyjadrovaní svojich názorov v cudzom jazyku, a teda prispieva ku kreovaniu kritického myslenia. Pestrá variabilita kvízov a hier má za cieľ viac motivovať študentov k aktivite v procese výučby. Nemožno opomenúť ani vhodne zvolené vysvetlivky v prípade rôznych skratiek, ustálených slovných spojení či predložkových väzieb, ktoré slúžia na osvojenie požadovanej terminológie a správneho vyjadrovaniu v ruskom jazyku. Učebnica okrem iného rozvíja aj medzipredmetové vzťahy, pretože poukazuje napríklad na paralely

s dejepisom (pozri rubrika *Историческая справка*), čo taktiež možno hodnotiť pozitívne, pretože študenti majú možnosť prepájať rôzne súvislosti a nazerať na problematiku z rôznych uhlov pohľadu.

Členenie jednotlivých kapitol považujeme za logické, keďže v prvých častiach učebnice sa autorky venujú problematike všeobecnej politickej geografie, demografie, prírodným podmienkam ovplyvňujúcim život v jednotlivých regiónoch, náboženstvu a podobne. Domnievame sa, že práve to, že sa študenti oboznamujú s týmito témami už v samotnom úvode, im pomáha potom ľahšie pochopiť a predstaviť si život v jednotlivých regiónoch. Prvá kapitola, ktorá nesie príznačný názov *Politická mapa sveta. Aktuálna situácia (Политическая карта мира. Актуальное состояние)*, spadá do predmetu politickej geografie a má za cieľ priblížiť študentom predstavu o tom, ako sa formovala spoločnosť a jednotlivé štáty pod vplyvom kolonizácie, rozpadu niektorých krajín, rozdelenia hraníc atď. V druhej kapitole s názvom *Štátne zriadenia a formovanie politického vládnutia v jednotlivých krajinách (Государственное устройство и формы правления стран мира)* sa študentom predkladajú jednotlivé štátne zriadenia, ich význam a vývoj. Na konkrétnych príkladoch sú vysvetlené pojmy, ako *unitárny štát, federácia, konfederácia, monarchia* a iné. Tretia kapitola predstavuje *Medzinárodné organizácie (Международные организации)*. V tejto časti je študentom ozrejmene, za akým účelom boli vytvorené jednotlivé medzinárodné organizácie a aké sú ich medzinárodné skratky. Autorky v tejto kapitole vytvorili prehľadnú tabuľku, zahrňujúcu názov organizácie, rok založenia, cieľ, funkciu a logo každej z nich. Štvrtá kapitola sa zaoberá problematikou demografie a nesie rovnomenný názov *Demografia (Демография)*. Piata kapitola *Počet a zloženie obyvateľstva (Численность и размещение населения)* zahrňuje otázky, týkajúce sa pôrodnosti a jej vplyvu na ekonomiku štátov a kultúru jednotlivých národov. V šiestej kapitole *Migrácia (Миграция)* sú študentom vysvetlené dôvody, pre ktoré ľudia opúšťajú svoje krajiny, a tiež vplyv migrácie na ekonomiku prijímajúcej aj domovskej krajiny. Siedma kapitola *Rasové zloženie obyvateľstva (Расовый состав населения)*, predstavuje základné ľudské rasy. Na túto kapitolu nadväzujú ôsma *Národnostné zloženie obyvateľstva (Национальный состав населения)*, deviata *Jazykové zloženie obyvateľstva (Языковой состав населения)*, desiata *Zloženie obyvateľstva podľa pohlavia a veku (Половой и возрастной состав населения)* a tiež jedenásta kapitola *Svetové náboženstvá (Религии мира)*. Dvanásta kapitola zahrňa problematiku urbanizácie a nesie názov *Mestské a vidiecke osídlenie (Городские и сельские поселения)*. Trinásta kapitola *Svetové hospodárstvo a jeho sektory (Мировое хозяйство и его секторы)*, štrnásť *Základné sektory hospodárstva (Первичный сектор хозяйства)*, pätnásť *Sekundárne sektory hospodárstva (Вторичный сектор хозяйства)* a šesťdesiat *Terciárne a kvartérne sektory hospodárstva (Третичный и четвертичный секторы хозяйства)* zahŕňajú ekonomické vplyvy a procesy v krajine, od problematiky hrubého domáceho produktu, hrubého národného produktu, poľnohospodárstva, priemyslu, až po výrobu a služby. Od sedemnásť kapitoly až po tridsiatu druhú sa autorky venujú európskemu svetadielu. V týchto kapitolách nie sú len predstavené jednotlivé krajiny, ale aj komplexné otázky, týkajúce sa prírody, spoločnosti či hospodárstva Európy. Tridsiatu druhú až štyridsiatu tretiu kapitolu je venovaná Ázii, jej fyzicko-geografickej mape, a tiež jednotlivým krajinám. Od štyridsiatej tretej po päťdesiatu kapitolu sa preberá téma Afriky. Päťdesiatu až päťdesiatu ôsmu kapitolu sú zamerané na Ameriku, vrátane USA, Kanady, štáty strednej a južnej Ameriky. Päťdesiatu deviatu kapitolu sa zaoberá Austráliou a Oceániou. Posledná, šesťdesiatu, kapitola je venovaná Antarktíde. Z uvedeného teda vyplýva, že učebnica je vhodne tematicky usporiadaná tak, aby sa študent najprv zoznámil so všeobecnou problematikou a kľúčovými pojmami, ktoré môže následne aplikovať na poznatky o konkrétnych krajinách.

Grafická stránka tejto publikácie je pútavá a vhodne prispôbená obsahu i veku študentov. Obsahuje bohatú obrázkovú prílohu, vrátane takých detailov, ako sú štátne vlajky,

mapy (vrátane slepých máp), ale aj rôzne symboly, typické pre ten-ktorý národ alebo organizáciu. Publikácia je doplnená aj o fotodokumentáciu zaujímavostí z každej spomenutej krajiny. Každý obrázok je rozšírený o textový údaj, ozrejmujúci jeho obsah. Všetky tieto informácie pomáhajú študentom predstaviť si preberaný študijný materiál v „zhmotnenej“ podobe a ľahšie si učivo osvojiť.

Domnievame sa, že *География. 3 класс* (*Geografia. 3. ročník*) predstavuje publikáciu, ktorá by nemala chýbať na žiadnom bilingválnom či slovanskom gymnáziu s vyučovacím jazykom ruským. Pretože ako samotné autorky hovoria, „*учебные пособия нового поколения служат не только для формирования языковой, коммуникативной, межкультурной, социолингвистической и других компетенций, но и развивают в учащихся интеллект, жажду знаний, творческий потенциал, формируют их интересы и увлечения*“ (Iermachkova – Matušková, 2020, s. 6). Táto učebnica, vydaná v tlačenej i elektronickej podobe (na CD), plne zodpovedá vzdelávaciemu štandardu, ktorý, ako je uvedené v inovovanom štátnom vzdelávacom programe¹, slúži ako učebný podklad pre učiteľa a rozvíja u žiakov niekoľko kompetencií, ktoré dopomáhajú vytvárať a udržiavať interaktívne učebné prostredie. Pod takýmito kompetenciami možno rozumieť: rozvíjanie kritického myslenia u žiakov, tvorivé myslenie či prosociálne a prospoločenské myslenie² (Štátny pedagogický ústav, 2019, s. 3).

Daná učebná pomôcka je tak dostatočne informačne nasýtená, jazykovo prepracovaná, podnecuje študentov ku komunikácii v cudzom jazyku, vzdeláva a rozvíja ich písomný aj ústny prejav v ruskom jazyku na odbornej úrovni. Domnievame sa, že práve vďaka svojej prehľadnosti, zrozumiteľnosti i príťažlivej vizuálnej stránke má veľký potenciál stať sa jedným z obľúbených študijných materiálov pre študentov, pedagógov i ostatných čitateľov.

Literatúra:

- IERMACHKOVA, O. – MATUŠKOVÁ, E. (2020): *География. 3 класс*. Brno: Tribun EU.
- IERMACHKOVA, O. (2020): O sostavlenii učebnika po geografii dlja 3 klassa rusko-slovackich sekcij bilingval'nych gimnazij. In: E. Kollárová (ed.): *Ruskij jazyk v centre Evropy 20*. Bratislava: Asociácia rusistov Slovenska, s. 81–88.
- IERMACHKOVA, O. (2020): Trudnosti pri obučeníi ruskomu jazyku v slovackom vuze. In: E. Zelenická (ed.): *Odborný cudzí jazyk: teória a prax: zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Nitra: Filozofická fakulta, s. 79–90.
- Inovovaný štátny vzdelávací program; Ruský jazyk – nižšie stredné vzdelávanie, úroveň A2*. [Cit. 2021-26-06.] Dostupné na internete: <https://www.statpedu.sk/files/sk/svp/inovovany-statny-vzdelavaci-program/inovovany-svp-2.stupen-zs/jazyk-komunikacia/rusky_jazyk_uroven_a_2_2019-.pdf>
- TOLMÁČI L. – LAUKO V. – GURŇÁK D. – KRIŽAN F. (2012): *Geografia pre 3. ročník gymnázií*. Harmanec: Vydavateľstvo VKÚ.
- МАКСАКОВСКИЙ, В. П. (1997): *Историческая география мира*. Москва: Экопрос.

¹ Dostupné na internete: <https://www.statpedu.sk/files/sk/svp/inovovany-statny-vzdelavaci-program/inovovany-svp-2.stupen-zs/jazyk-komunikacia/rusky_jazyk_uroven_a_2_2019.pdf> [Cit. 2021-26-06.]

² Dostupné na internete: <https://www.statpedu.sk/files/sk/svp/inovovany-statny-vzdelavaci-program/inovovany-svp-2.stupen-zs/jazyk-komunikacia/rusky_jazyk_uroven_a_2_2019.pdf> [Cit. 2021-26-06.]